

PREVEDERI DE ORDIN CANONIC ÎN SOBORNICESCUL HRISOV AL MOLDOVEI

Pr. Mst. **Constantin Mănescu**

Cuvinte cheie: „Micul manual de legi”, Alexandru Ipsilanti, „Pravilniceasca Condică”, cod de legi civile, „Sobornicescul Hrisov”, 1785, elemente de drept canonic, Moldova.

Mots-clés: „Le petit manuel de lois”, Alexandru Ipsilanti, „Pravilniceasca Condică”, code de lois civiles, „Le Sobornicesque Hrisov”, 1785, éléments du droit canonique, Moldavie.

Résumé

Dans l'histoire du peuple roumain, le XVIII-ème siècle est connu sous le nom de l'époque phanariote, qui a eu des aspects négatifs, mais aussi des aspects positifs. Le domaine le plus fécond des réformes phanariotes a été la législation. Maintenant nous voyons apparaître des codifications de lois inspirées du droit byzantin et mêlées avec des éléments de la coutume de notre terre roumaine.

La première collection de lois civiles s'appelle „Pravilniceasca Condică” ou „Le petit manuel de lois” du prince régnant Alexandru Ipsilanti, qui est apparu en 1780 pour la Valachie. Le deuxième code de lois civiles s'appelle „Sobornicescul Hrisov”, qui est apparu en 1785 pour la Moldavie. Dans ce code sont rencontrés des éléments du droit canonique. Il régleme les mariages entre les asservis qui habitaient sur les domaines des boyards. Il condamne aussi le concubinage. Il établie les sanctions civiles et religieuses pour ceux qui non respectent la loi. Sont condamnées en même temps les relations de mariage entre les Roumains de Moldavie et les tziganes, en montrant que les mariages religieux entre les hommes libres et les esclaves ne sont pas possibles.

Les dispositions du droit canonique rencontrées dans „Le Sobornicesque Hrisov” de 1785, seront reprises dans l'édition suivante de cet ouvrage de 1835, mais la législation ultérieure mettra en relief l'égalité de tous gens devant Dieu, indifféremment de race et de leur condition sociale.

Istoria secolului al XVIII-lea este pentru poporul român un șir întreg de umilințe, de speranțe puse în marile puteri care ne înconjurau: austriecii, rușii și turcii. Calificat de istorici ca epoca fanariotă, acest secol a fost caracterizat de

istorici în moduri diferite. Unii au avut aprecieri sumbre, considerându-l o perioadă de decădere a istoriei naționale, prin pătrunderea elementului grecesc în Țările Române, prin fiscalitatea excesivă și prin controlul turcilor asupra politicii externe a românilor. Dar pe lângă aceste neajunsuri, epoca fanariotă a avut și unele aspecte pozitive. Între acestea, cel mai important este câștigul enorm al schimburilor de idei, pe plan cultural, cu națiunea greacă, fapt care a avut ca urmare tipărirea de cărți de slujbă atât grecești, cât și slavonești și românești, Biserica românească devenind factorul principal în menținerea ideii de unitate națională.

Domeniul cel mai fecund al reformelor fanariote a fost însă legislația. Dacă în secolele anterioare existau vechile noastre pravile după care se conducea viața bisericească și de stat a românilor, odată cu epoca fanariotă începe o elaborare a dreptului civil, deoarece elementul de drept pur bisericesc părea a fi insuficient. Jurisconșulții greci au început să prelucreze elementele juridice din dreptul bizantin, altoindu-le pe tulpina dreptului cutumiar român. Autonomia legislativă a Principatelor Române nefiind niciodată încălcată în epoca fanariotă, apar codificări de legiuiri bizantine, amestecate cu obiceiul pământului românesc.

Prima legiuire civilă din epoca fanariotă în Principatele Române o constituie „Micul manual de legi” al lui Alexandru Ipsilanti, domn al Țării Românești, cunoscut sub numele de „Pravilniceasca Condică” și apărut în 1780.

Exemplul lui Alexandru Ipsilanti din Țara Românească este urmat în Moldova de domnitorul Alexandru Mavrocordat al II-lea, fiul lui Ioan Mavrocordat, din marea familie domnitoare a Mavrocordaților, cu rădăcini în secolul al XVI-lea. Născut în 1745, el este cunoscut în istorie și cu numele de Firaris, adică Fugarul, din cauză că, după mazilire, a fugit la ruși. Avea experiența treburilor, stătuse vreme îndelungată la Petersburg și bineînțeles, după regula stabilită de decenii, înainte de a ajunge domn, fusese mare dragoman al Porții (1783-1785). Ajunge pe tronul de la Iași la 1 ianuarie 1785. Dorind să rămână în scaun, clătinat din cauza influenței Habsburgilor la Constantinopol, el oferise 800 de pungi de bani la Poartă pentru a i se confirma domnia pe viață. Pe plan extern, se pare că începuse tratative în ascuns cu Rusia spre a-i închina țara. Așa s-ar explica de ce, după ce în octombrie 1786 dăduse pungile cu bani și obținuse confirmarea domniei, e mazilit totuși, la 3 decembrie în același an; se pare că Poarta simțise ceva de aceste tratative, fără să aibă însă o dovadă precisă. La 5 februarie 1787 sosește în Iași un capugi, cerând 250 de pungi pentru plata garnizoanei din Bender. Domnul, căruia i se îngăduise să mai rămână, după mazilie, încă un interval de timp în țară spre a strânge impozitele care tocmai atunci trebuiau încasate, fuge, în noaptea de 5 spre 6 februarie, din Iași, cu o mică suită de 24 de persoane. Trecerea Nistrului

se face aproape de Rașcov, sub protecția unui detașament de husari care-i ieșise înainte, apoi fugarul se duce la Moscova, părăsindu-și în țară soția – doamna Zamfira, fiica lui Nicolae Caragea –, rudele și curtea sa de mai bine de o sută de persoane. Fugise, ca un act de prudență, pentru a scăpa de „barbaria administratorilor” Imperiului otoman, care „pentru bani făceau totul”¹ A murit la 8 februarie 1819; mormântul lui se află în mănăstirea Sf. Daniil din Moscova.

Ca domnitor al Moldovei, Nicolae Mavrocordat se confruntă pe plan intern cu unele abuzuri legate de dreptul de protimisis sau preempțiune. Din cele mai vechi timpuri, în obiceiul pământului a existat la noi acest drept, în virtutea căruia proprietarii de imobile pentru a le vinde erau datori să înștiințeze mai întâi rudele, într-o anumită ordine, uneori chiar vecinii, și numai dacă aceștia nu voiau să cumpere, puteau vinde legal altora. Dreptul de protimisis a fost mijlocul de a împiedica pe străini să pătrundă în special în moșii. Cu timpul, acest drept a început să fie ocolit; în loc de a se face o vânzare, se făcea o danie cu act scris sau fără. Erau, desigur, rare cazurile când cel bogat dăruia unui sărac. Deseori cel bogat și puternic ademenea sau silea pe cel sărac să-i vândă, dar în loc de vânzare îi făcea o danie pentru care nu exista protimisis. Pe această cale, donatarul sau cel care primea donația pătrundea în moșie și, prin cumpărări, căci acum avea drept de protimisis, încet, încet, își mărea proprietatea. În acest fel, mai ales în secolul al XVIII-lea, au pătruns mulți străini în proprietățile răzeșilor și moșnenilor și s-au format latifundii.

Mai încercaseră și alți domnitori ai Moldovei să ia unele hotărâri, prin hrisoave făcute cu Sfatul de Obște, pentru a se împiedica ocolirea, evitarea sau neaplicarea dreptului de deplină întocmire”, ele nici nu fuseseră respectate. În afară de legi sau pravile, mai existau acele hrisoave domnești, adică acele acte prin care Domnul își impunea voința sa, ele fiind de mai multe feluri: învățăturile, poruncile, cărțile, așezămintele, legăturile, testamentele (în sensul de hotărâri generale), întăririle de anaforale sau de cărți de judecată, hotărârile, pitacele, ponturile, nizamurile sau publicațiunile² Toate acestea luau caracterul de obligativitate și generalitate al legii, cu două condiții: 1) trebuiau să emane în prim sau ultim resort de la Domn; 2) problemele pentru care se emana un hrisov erau cercetate de Sfatul de Obște al țării, care era alcătuit din mitropolit, alți arhieri, arhimandriți, egumeni și toți marii boieri pământeni.

Așa s-a întâmplat și în vremea lui Alexandru Mavrocordat. Sfatul de Obște, întrunindu-se la mitropolie, a făcut la 14 august 1785 o anafora, în care a propus între altele să fie oprite asemenea danii ce ascundeau vânzări. Domnul întărește, în octombrie 1785, acea anafora și dispune să se facă și osebit hrisov

¹ Academia Română, Istoria românilor, vol. VI, p. 485.

² Ion Peretz, Curs de istoria dreptului român, volumul IV (Hrisoavele Domnești), București, 1931, p.4.

de întăritură. La 12 septembrie 1785 Sfatul de Obște, întrunit tot în urma unei porunci domnești, făcuse o altă anafora cu privire la țigani, pentru a nu mai fi împărțit sălașul, și cu privire la căsătoriile lor cu parte moldovenească. Domnul aprobă și această anafora la 10 noiembrie 1785, hotărând ca ambele să fie păzite ca o pravilă, statornic și nestrămutat în veci, întărindu-se cu iscălitura domnească și pecete. Se vede că el avea de gând să facă două hrisoave, câte unul pentru fiecare anafora. În urmă s-a hotărât să facă numai unul, în care să fie cuprinse materiile din cele două anaforale. Acesta a fost Sobornicescul Hrisov, întărit în tipografia mitropoliei. El este unul din hrisoavele normative cele mai importante. A fost trecut în condica Divanului, păzindu-se ca o pravilă și a avut un însemnat rol în viața juridică a Moldovei³

Cu privire la izvoare, Domnul arată încă de la începutul hrisovului că s-a folosit de „vechile și bunele obiceiuri”, pe care a căutat să le întărească și la mai bună stare, cât va fi cu putință, să le aducă, iar pe cele pricinuitoare de strâmbătate să le lipsească cu totul. În al doilea rând, el spune: „luat-am sama din multe jalbe ce nu s-au dat și din neconținute pricini de giudecată ce sunt pe toată ziua la Divan, pentru daniile de moșii, de vii, de case și de locuri de casă și de livezi și altele, ce s-au urmat până acum în pământul acesta din rău obicei și din nebăgare de seamă”⁴ Pe aceste temeuri, în hrisov se ia următoarea hotărâre: „ca un obicei rău obicinuit și ca o faptă pricinuitoare de strâmbătate și de neconținute supărări Divanului gospod; cu sfat de obște s-au găsit cu cale să se oprească cu hotărâre de istov și să nu mai fie slobod a se mai face niște danii ca acestea, de cătră cei săraci și de starea de jos la cei mai bogați și puternici, fiind oprită aceasta și cu hotărârea pravilelor”⁵ Desigur, Domnul s-a referit la pravilele împărătești, prin care înțelegea în special Basilicalele, care se știe că erau aplicate și la noi.

Cu privire la titlul de „Sobornicesc” care s-a dat hrisovului, s-ar putea explica prin aceea că a fost făcut în soborul (adunarea) sfatului de Obște al țării. Deși acest titlu ar fi putut fi folosit și pentru alte hrisoave, el a fost întrebuițat numai pentru acesta al lui Alexandru Mavrocordat. Acest hrisov, cu unele adaosuri, a fost respectat de către următorii Domni și a fost aplicat de instanțele judecătorești. Dacă Sobornicescul Hrisov reglementa și problema căsătoriilor între robi (țigani) și oameni liberi, la 25 martie 1793 Mihai Șuțu – voievod, printr-un hrisov, a mers mai departe și a oprit și cununiile între țiganii domnești și cei particulari. Dispozițiile din acel hrisov se află și în hrisoavele din 20 iunie 1802, al lui Alexandru Șuțu, și din 2 februarie 1804 al lui Alexandru C. Moruzi. Să nu uităm că și acest domnitor al Moldovei (19

³ Sobornicescul Hrisov (1785, 1835, 1839), Ediție critică, colecția „Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris”, vol. IV, Editura Academiei Române, București, 1958, p.6.

⁴ Ibidem, p. 18.

⁵ Ibidem, p. 20.

septembrie 1802 – 12 august 1806) a avut două încercări de a da Moldovei o condică de legi. La 13 iunie 1804, el scria mitropolitului și marilor boieri să cerceteze anteproiectul paharnicului Toma Carra, care tradusese în românește codicele bizantin al lui Constantin Armenopol, și să-l completeze cu dispozițiile din „obiceiul pământului” Lucrarea fusese terminată de paharnicul Toma Carra, la 10 mai 1804, dar Mosuzi nu a vrut doar s-o tipărească și s-o impună ca lege în țara Moldovei, ci a vrut să se folosească de ea și să adauge la ea „obiceiul pământului și toate câte ar fi fost necesare pentru bunul mers al justiției și pentru alcătuirea unui cod civil și penal” care urma să se tipărească⁶ Nu cunoaștem cauza netipăririi acestei legiuiri. În prefața „Condiceii Țivile” din 1817, Scarlat Calimah spune că domnitorul „fie că însuși s-a gândit, fie că alții i-au adus aminte, că legile țării sunt Vasilicalele și nu cele șase cărți ale lui Armenopol”⁷ Nici o a doua încercare a lui Moruzi de a da o legiuire Moldovei nu a avut succes. Toma Carra, însărcinat din nou de Moruzi să alcătuiască un cod civil și penal, termină în 1806 abia partea referitoare la dreptul persoanelor și în curând muri⁸

Sobornicescul Hrisov a fost folosit și de Andronache Donici, în Manualul său. Codul Calimach nu l-a abrogat. Uneori rânduielile hrisovului au fost interpretate și aplicate prin dispozițiile acestui cod. Faptul că Sobornicescul Hrisov a fost o legiuire bine alcătuită, se vede din aceea că el a rămas în vigoare și după Regulamentul Organic și a continuat să se aplice, se pare, destul de des. Nu se mai găsea însă spre a putea fi folosit, iar judecătorii au început să ceară Logofeției Dreptății să le trimită câte o copie a hrisovului, de care să se folosească în judecarea diferitelor pricini ce li se înfățișau. Logofeția Dreptății, printr-o anafora, cere în 1834 Domnului Mihail Sturza să încuviințeze a se tipări un număr de exemplare ca să fie împărțite „tribunalelor” Domnitorul încuviințează tipărirea, la 29 noiembrie 1834, dând dispoziție jurisconșulilor statului să lămurească unele cuvinte sau prevederi mai obscure ale hrisovului și „să despartă hrisovul în paragrafuri, ca să fie mai cu înlesnire spre povățuirea locuitorilor judecătorești”⁹ S-a hotărât să se tipărească o a doua ediție, în 150 de exemplare, cu îmbunătățirile de rigoare, hotărârea Sfatului țării, fiind întărită de Domn la 29 martie 1835. În această ediție, s-a tipărit pe prima coloană a paginii hrisovul din 1785, iar pe a doua coloană, în dreptul unor texte, lămuririle și adăugirile jurisconșulilor. Va cunoaște și o a treia ediție, cerută de această dată de alte neajunsuri: s-au găsit trei locuri, unde se află oarecare cuvinte „care au vădit contrarietate cu

⁶ Avocat Gh. Ungureanu, Încercările lui Alexandru Constantin Moruz Voevod de a da Moldovei o condică de legi, Extras din „Arhiva”, nr. 3-4, 1933, Iași, 1934, p.6.

⁷ Ștefan Gr. Berechet, Schiță de istorie a legilor vechi românești, p. 89.

⁸ Avocat Gh. Ungureanu, op. cit., p.7.

⁹ Sobornicescul Hrisov, p.8.

legiurile Condicii Țivile și a Organicescului Regulament și cu însuși fireștile dreptăți” și care nici nu au avut vreodată aplicare în acest principat¹⁰ Comisia însărcinată de Obșteasca Adunare să examineze textul Sobornicescului Hrisov, socotea că este neapărat să se facă îndreptarea cuvenită celor trei puncte referitoare la un drept de protimisis și la „prețuirea țiganilor”, deoarece ele prevăd o rânduială care este cu totul împotriva fireștii dreptăți a omului și numai puțin a legiurii pentru emancipație. Domnul hotărăște la 14 iunie 1839 să se tipărească din nou hrisovul, cu îndreptările și adăugirile introduse, așezându-se materia pe articole, lucru realizat în 1839.

Sobornicescul Hrisov apărea într-o vreme când feudalismul, deși încă puternic, începuse să se descompună. Noile relații capitaliste dictau apariția unei legi care să apere atât interesele boierilor pământeni, cât și ale răzeșilor, pentru că ei trebuia să facă front comun împotriva pătrunderii străinilor în țară, care să le cumpere pământul și imobilele. De aceea, se poate spune că Sobornicescul Hrisov este fără discuție un produs juridic românesc. Nu se mai poate afirma că a fost copiat sau imitat după legi străine. Totodată, edițiile lui îmbunătățite reprezintă un progres față de trecut, apariția unor idei înaintate atât referitoare la cei săraci și de jos, cât și la țigani, atât de greu tratați altă dată.

Elemente de drept bisericesc in Sobornicescul Hrisov

Ca și în Țara Românească, ne confruntăm și în Moldova cu stăpâni de moșii, care aveau țigani în subordinea lor și-i foloseau la diferite munci. De aceea, și Sobornicescul Hrisov se adresează preoților și protopopilor, făcându-i atenți ce au de îndeplinit când trebuie să-i cunune: „Nici unul din protopopi sau preoți să fie volnici a cununa țigani cu țigane fără știrea stăpânilor lor și până nu vor lua scrisoare de la acei stăpâni sau de la vechilii lor, că adecă (de va fi altul stăpânul țiganului și altul stăpânul țigancii) cu învoirea și primirea lor să volnicesc acei țigani a să cununa. Sau, de vor fi și tiganul și țiganca tot a unui stăpân, să se scrie că sunt amândoi drepti robi ai săi și că cu știrea și voia sa vor să se cunune. Și într-acest chip cununându-i, să fie datori preoții a ține la sine și a păzi scrisorile acelea, ca, atunci când va naște vreo pricină și să vor întreba, să nu rămâe supt vinovăție”¹¹

Legea prevede că preotul carea încalcă cu bună știință acest lucru va fi pedepsit și pe linie canonică, și pe linie civilă: „Iară care preot să va arăta prin știință nesupus poruncii și nu va urma hotărârii aceștia, ci va cununa vreun țigan sau țigancă a cuiva fără știrea și voia stăpânului, acela preot, osebit de pedeapsa canonului bisericesc ce i se va rândui, încă să fie îndatorit a da gloabă

¹⁰ Ibidem, p. 11.

¹¹ Sobornicescul Hrisov, Ed. cit., art 4, p. 26-27.

prețul rânduitor al țiganului, sau a țigancii ce va cununa fără știrea stăpânului, la același stăpân”¹²

Sobornicescul Hrisov ne arată că țiganii sunt de trei feluri: domnești, boerești și mănăstirești. Ei obișnuiau să mai meargă cu șatra prin țară și să fure fete de țigani, fără cununie, dar zicând că sunt cununați cu ele. Această stare de lucruri era interzisă prin acest Hrisov, știind bine că acea conviețuire fără cununie era concubinaj și deci reprezenta un păcat. Dacă însă un țigan fură vreo țigancă cu știrea stăpânului lui sau cu consimțământul tacit al acestuia, cununia este valabilă, iar stăpânul îi va lua pe amândoi în stăpânirea sa.

Datorită faptului că țiganii trăiau între români, respectiv între moldoveni, Sobornicescul Hrisov reglementează și situația când un țigan care de mic copil a slujit cu credință și cu dreptate pe stăpânul său și acesta îl slobozește de robie pe el și pe urmașii urmașilor lui. „Însă nici țiganul, nici țigancă ce vor fi iertați să nu fie volnici a să cununa cu parte moldovenească, ci numai copiii ce să vor naște în partea lor vor fi slobozi de robie”¹³ Legea este și mai drastică în această privință, specificând în articolul următor: „Un moldovean de va vrea să ia țigancă sau țiganul să moldovancă, precum până acum rău și fără cale să obcinuie a să lua rămâind, cu această pricină, în robie partea cea slobodă și fiind acesta lucru împotriva a toată dreptatea și pravila, s-au socotit ca, de astăzi înainte, nicidecum moldovan acest fealiu de însoțire și cununie să fie de istov cu hotărâre oprite. Iară de să vor cununa prin greșală și prin neștiință, îndată ce să vor afla, să să despartă; căci și pravila Constandin Armenopolul, Cartea 4, titlu 12, file 341, hotărăște așa: de să va dovedi după facerea nunții că unul din casnici iaste rob, să despărțește nunta îndată, ca cum s-ar fi întâmplat moarte. Pentru care să se dea înștiințări și tari porunci către preoții de pe la toate satele și orașele țării, ca nicidecum să nu îndrăznească a cununa pe unii ca aceștea. Și oricare preot prin știință nu va urma poruncii și hotărârei aceștia, să se catherisească de darul preoției și să se facă birnic vistieriei domnești”¹⁴

În situația în care „vreun moldovan se va îngurlui cu vreo țigancă, sau moldovancă cu vreun țigan”, și stăpânul țiganului nu va permite cununia, iar aceștia vor fugi împreună peste hotarul țării și se vor cununa, atunci când vor reveni la locul lor și când se va afla, legea poruncește ca aceștia să se despartă, iar copiii să rămână toți în partea țigănească. De asemenea, când stăpânul vreunui țigan sau țigance, pentru lăcomia de interes, prin a sa voință, va îndemna sau va mijloci cu chipuri de meșteșug ca să cunune țiganul sau țigancă lui cu parte moldovenească”, legea prevedea ca aceștia să se despartă, stăpânul să-și piardă pe robul sau roaba sa, aceștia vânzându-se la mezat cu copiii lor,

¹² Ibidem, art. 4, p. 27.

¹³ Ibidem, art. 7, p.28.

¹⁴ Ibidem, art 8, p. 28.

iar banii să se dea la facerea podurilor. „Iară preotul ce va face acest lefiu de cununie, dovedindu-să că au știut pricina și au cununat împotriva hotărârei, să se canonească cu lipsire din vrednicia preoției, precum mai sus am arătat”¹⁵

Aceste dispoziții de ordin canonic, legate în special de relațiile dintre țigani, care erau în același timp și robi pe moșiile domnești, boierești sau mănăstirești, după cum am văzut, sunt prevăzute în Hrisovul Domnesc de întăritură din 28 decembrie 1785, ele fiind reluate și în ediția următoare a Sobornicescului Hrisov din 1835, aproape cu aceleași cuvinte. Ele reflectă realitatea societății de la vremea respectivă, când aveau loc fie fuga de pe moșii, fie aceste căsătorii sau concubinaje între partea țigănească și partea moldovenească. Preotul trebuia să cunoască foarte bine situația acestor căsătorii, adică dacă ele erau făcute cu știrea sau cu învoiala stăpânilor, deoarece țiganii erau robi. Altfel, el putea fi caterisit și putea fi și amendat cu bani pe linie civilă, plătind prețul țiganului împricinat, prin cea formă de amendă numită gloabă.

De remarcat faptul că la 17 septembrie 1839, deci la ultima reeditare a Sobornicescului Hrisov, o comisie va înainta Domnului o anatora, în care arată că „în textul Hrisovului Sobornicesc, la trei deosebite locuri se găsesc oareșcare cuvinte care au vădit contrarietate cu legiuirile Conducii Țivile și a Organicescului Regulament și cu însuși fireștile dreptăți”¹⁶ Unul din aceste locuri este cel legat de paragraful 8 al Hrisovului Sobornicesc, în care se vorbea „pentru un țigan sau o țigancă, ce de cătră stăpânii lor s-ar erta de robie, se zice că țiganul sau țigancă ce vor fi așa ertați să nu fie volnici a să cununa cu parte moldovenească” Comisia motivează că „acest lucru, după ce nici până acum nu s-au păzit, apoi și este cu totul împotriva fireștii dreptăți a omului, nu mai puțin și a legiurii pentru emancipație” Acest paragraf va fi modificat în forma următoare: „Căci este de înțălesc că, după amândoă aceste prințipii, un țigan sau o țigancă, după ce de la stăpânii lor au câștigat ertare de robie, rămân a să bucura de toate dreptățile de slobozenie legiuite pentru oamenii slobozi. Și după un așa temei, Comisia, în alcătuirea pomenitei pravile, nu au cuprins nicicum această zicere a hrisovului și asăminea nu s-au cuprins și osăbitele cuvinte ce, tot la acel loc, mai gios, sunt zisă: „și numai copiii ce să vor veni din partea lor vor fi slobozi de robie”, fiindcă aceste cuvinte nu au nici un fel de înțăles de a se putea aplicarisi”¹⁷

O altă lege, dată la 8 iunie 1844, avea să modifice articolul 15, litera H din Sobornicescul Hrisov de la 1839, ea cuprinzând dispoziții de ordin canonic. În această lege, la art. 1 se prevede ca „între oamenii slobozi și robi să nu să poată alcătui cununie”. Articolul 2 se referă la situația când deja faptul este

¹⁵ Ibidem, art. 8, p. 29.

¹⁶ Ibidem, p. 58.

¹⁷ Ibidem, p. 59.

împlinit: „Dacă un preot au cutezat prin știință să cunune pe om slobod cu roabă sau pe femeie slobodă cu rob, să fie datoria a plăti stăpânului prețul robului sau a roabei. Iar dacă au cununat cu știrea stăpânului, să nu fie datoriu a plăti nimic și atât robul și roaba, cât și copiii născuți din a lor cununie să rămâie totdeauna slobozi și cununia nedezlegată”¹⁸

În articolul 3, legea aduce încă o noutate: „De s-ar prilejui vreo căsătorie între o față slobodă cu o față în robie, fără știrea stăpânului și în neștiința preotului, cununia nu se poate desface, fiind o legătură sfântă; și fața aflată în robie este datoare a se răscumpăra, plătind stăpânului numai pentru persoana sa prețul rostit prin art. 15, lit. A, B și C a Sobornicescului Hrisov”. Dacă acea persoană nu va putea plăti, i se vor împrumuta bani din fondul veniturilor bisericesti destinate pentru binefaceri.

Această lege mai prevede în finalul ei, la articolul 4, că în orice chip s-ar prilejui cununie între persoane slobode și robi, atât ei cât și copiii de-a pururi vor rămâne slobozi, potrivit și cu paragraful 160 din Condica Civilă (Codul Calimach), unde zice: „Copiii născuți dintru asămîne însoțire purure rămân slobozi, sau că ar fi tatăl lor slobod, sau mama lor slobodă, sau în știința sau în neștiința stăpânului, ori a tatălui lor, sau a mamei lor s-ar fi făcut însoțirea”. „Pentru că de-a pururea slobozenia este covârșitoare și iubirea de oameni biruiește întru asămînte întâmplări, atât după legea bisericească, cât și după cea firească”¹⁹

Se observă altă orientare, alt spirit al legii la mijloc de secol XIX, care invocă și legea dragostei creștinești, și dezlegarea sau iertarea, precum și egalitatea tuturor oamenilor în fața lui Dumnezeu, indiferent de rasa lor. Legea era semnată de Meletie, mitropolitul Moldovei, vel postelnicul Teodor Balș, postelnicul Ilie Cogălniceanu și postelnicul Dimitrie Bran, precum și de membrii Comisiei însărcinați de Domnitor cu alcătuirea ei și era publicată în Buletinul Oficial de la Iași, în data de 8 iunie 1844.

Sobornicescul Hrisov mai prevede, așa cum am arătat, dispoziții cu privire la dani, la rânduielele pentru vânzări și schimburi de moșii, la dreptul de protimisis, la iertarea robilor, într-un cuvânt, prevederi legate de aspectele societății medievale românești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, p. 60.